

Standard studia k výkonu specializační činnosti provázejícího učitele^{1,2}

Cílem studia k výkonu specializační činnosti provázejícího učitele (dále také jen „PU“) je rozvinout u účastníků podstatné kompetence pro výkon role provázejícího učitele. Provázejícím učitelem se může stát zkušený učitel, který má zájem provázet studenty učitelství v průběhu jejich pedagogické praxe. Provázející učitel poskytuje studentovi učitelství na pedagogické praxi během studia podporu, spolupracuje s ním při přípravě a plánování výuky, při její realizaci a zejména při její reflexi, která je klíčová pro efektivní rozvoj profesních kompetencí studenta učitelství. Provázející učitel se tak stává vzdělavatelem budoucího učitele a má velký vliv na to, jakým způsobem tento budoucí učitel rozvíjí své profesní kompetence. Student učitelství často získává své první formující zkušenosti s učitelskou profesí právě při spolupráci s provázejícím učitelem. Je proto zřejmé, že role provázejícího učitele je pro úspěšnou přípravu učitelů klíčová.

Provázející učitel pomáhá studentům navázat znalosti a dovednosti nabyté studiem na fakultě na rozvoj kompetencí, který je možný pouze přímou interakcí s žáky v realitě školy. Pro propojení praktické a teoretické části učitelské přípravy je důležitá spolupráce mezi provázejícím učitelem a vysokoškolským vzdělavatelem a společné vyhodnocování posunu studenta. Více k významu reflexe a spolupráce studenta, provázejícího učitele a VŠ vzdělavatele v přípravě učitelů viz např. *Korthagen, F.A.J. (2012): Jak spojit praxi s teorií: didaktika realistického vzdělávání učitelů. Brno, Paido.*

Spolupráce provázejících učitelů a vysokoškolských vzdělavatelů je realizována nejen v rámci praxí na MŠ, ZŠ a SŠ, ale i ve výuce na fakultě. Lze považovat za dobrou praxi, pokud provázející učitel vyučuje dílčí semináře či přednášky v tandemu s vysokoškolským vzdělavatelem na fakultě a tuto výuku s ním společně připravuje, realizuje a reflektuje.

Obecným cílem tohoto vzdělávání je přispívat ke zvyšování kvality učitelské praxe a k propojování teorie a praxe v přípravě učitelů. To by mělo vést k zvyšování úspěšnosti absolventů učitelského studia jakožto začínajících učitelů a ke snížení počtu předčasných odchodů začínajících učitelů ze školství.

Název studia

Studium k výkonu specializační činnosti provázejícího učitele

¹ Důležitá jazyková poznámka: V celém dokumentu jsou pojmy učitel, student, žák používány jako souhrnné označení, které zahrnuje také učitelky, studentky, žákyně.

² Tento návrh standardu je určen pro tvorbu a schvalování vstupního studia pro provázející učitele pro účely pokusného ověřování Systému podpory provázejících učitelů (Č. j.: MSMT-34366/2022-3). MŠMT předpokládá spuštění samotného akreditačního procesu studia k výkonu specializační činnosti provázejícího učitele od 1.1.2026. Předkládaný standard bude před tímto termínem upraven do finální podoby mj. na základě výstupů ze zmiňovaného pokusného ověřování.

Norma³

- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění pozdějších předpisů.

Cílová skupina

- Kvalifikovaní učitelé, kteří chtějí vykonávat specializovanou činnost provázejícího učitele.
- Provázejícím učitelem může být fyzická osoba, která splňuje předpoklady podle § 3 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících (zejména je plně svéprávná, má odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává, je bezúhonná, je zdravotně způsobilá a prokázala znalost českého jazyka) a získala praxi spočívající ve výkonu přímé pedagogické činnosti v délce 5 let (studium pro výkon specializační činnosti provázejícího učitele lze absolvovat i před získáním této praxe).

Vstupní požadavky

- Splnění předpokladů podle § 3 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících (fyzická osoba je plně svéprávná, má odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává, je bezúhonná, je zdravotně způsobilá a prokázala znalost českého jazyka).

Rozsah vzdělávání

- Minimum = 20 vyučovacích hodin
- 1 vyučovací hodina (VH) = 45 minut

Forma vzdělávání

Doporučená forma vzdělávání: Prezenční forma (všech min. 20 vyučovacích hodin je realizováno formou interaktivního semináře s přímým nácvikem dovedností a diskuzí)

V případě, že poskytovatel upřednostňuje kombinovanou formu vzdělávání, je třeba realizovat:

- minimálně 15 vyučovacích hodin prezenčně (forma interaktivního semináře s přímým nácvikem dovedností)
- ostatních 5 hodin je možné konat distančně, ale pouze synchronním způsobem, tj. ve formě online semináře (nelze realizovat formou samostudia).

Profil absolventa

- **Vytváří bezpečné prostředí pro spolupráci se studentem učitelství.**
 - Nastavuje a udržuje komunikaci a její hranice se studentem tak, aby byla oboustranně otevřená, bezpečná a respektující.
 - Podporuje prostředí důvěry, ve kterém student projevuje své názory a potřeby, nemá přílišný strach chybovat, chyby reflektovat a využívat k dalšímu učení.
 - Uplatňuje rovný a férový přístup ke všem studentům učitelství bez ohledu na jejich pohlaví, národnost, vyznání, věk, sexuální orientaci apod. a vede k tomuto přístupu i studenty.
- **Efektivně vede reflexi výuky se studentem a podporuje studenta v plánování výuky.**
 - Strukturuje reflektivní rozhovor, vede studenta k analytickému uvažování nad proběhlou výukou a zkušeností s ní, tj. k identifikaci klíčových příčin jevů.

³ Bude platit po novelizaci uvedených norem.

- Vede studenta k navrhování alternativních postupů a řešení a k jejich uplatňování v následné výuce.
- Aktivně studentovi naslouchá a klade mu otevřené otázky.
- Vede studenta k sebereflexi.
- Vede studenta při nastavování cílů výuky v rámci praxí a poskytuje mu oporu při plánování dílčích kroků k jejich dosažení.
- **Reflektuje svou vlastní výuku a má dovednost sebereflexe v roli učitele.**
 - Uvědomuje si své silné a slabé stránky v roli učitele a dokáže o nich hovořit.
 - Je ochoten poskytnout studentovi prostor zkoušet jiné postupy výuky, než jaké sám využívá.
- **Je otevřený vlastnímu učení, profesně se rozvíjí a má profesní integritu.**
 - Má pozitivní postoj k učitelství jako profesi, věří v její smysluplnost, řídí se profesními etickými pravidly.
 - Je otevřený jiným pohledům, názorům a zpětné vazbě (od studenta či VŠ vzdělavatele).
 - Pracuje na svém profesním rozvoji, celoživotně se vzdělává.
- **Poskytuje studentovi popisnou zpětnou vazbu a případně hodnocení, které je opřeno o předem známá a transparentní kritéria.**
- **Vnímá svou roli jako roli vzdělavatele budoucích učitelů, který spolupracuje s VŠ vzdělavateli na uceleném kurikulu.**
 - Orientuje se v kompetenčním rámci, který fakulta využívá pro formativní práci se studenty učitelství, a pozoruje jeho jednotlivá kritéria ve výuce studentů.
 - Orientuje se v kurikulu studenta, kterého praxemi provází; ve své spolupráci se studentem kurikulum cíleně zohledňuje.
 - Využívá s VŠ vzdělavatelem společný profesní jazyk tak, aby provázející učitelé, vzdělavatelé z VŠ i studenti rozuměli při spolupráci běžně používaným klíčovým pojmům stejně.

Struktura vzdělávacího programu

Závazná témata vzdělávacího programu:

Těžiště studijního programu (oblasti určené pro realizaci prezenční formou studia, tyto oblasti dohromady tvoří min. 12 hodin):

1. Vytváření bezpečného prostředí (ve spolupráci provázejícího učitele a studenta učitelství)
2. Vedení reflektivního dialogu při reflexi výuky
3. Sebereflexe provázejícího učitele
4. Poskytování efektivní a formativní zpětné vazby

Oblasti, které je případně možné realizovat také formou synchronní online výuky:

5. Pozorování a identifikace klíčových aspektů výuky
6. Znalost profesní přípravy na fakultě (či VOŠ/SŠ připravující učitele) s ohledem na roli provázejícího učitele
7. Společné plánování výuky

Náplň jednotlivých oblastí:

Oblast 1: Vytváření bezpečného prostředí (ve spolupráci provázejícího učitele a studenta učitelství)

Výstupy:

- PU nastavuje a udržuje komunikaci a její hranice se studentem tak, aby byla oboustranně otevřená, bezpečná a respektující.
- PU podporuje prostředí důvěry, ve kterém student projevuje své názory a potřeby, nemá přílišný strach chybovat, chyby reflektovat a využívat k dalšímu učení.
- PU a student společně pojmenují svá očekávání a na základě nich společně nastaví pravidla spolupráce, která v průběhu a v závěru praxe reflektují.
- PU garantuje prostor a čas pro plánování a reflexi se studentem.

Obsah sylabu:

- respektující a partnerská komunikace, nastavování hranic v komunikaci, diskrétnost
- vytváření bezpečného prostředí pro učení
- práce s pravidly spolupráce (stanovení a dodržení termínů, pravidla komunikace, předávání příprav, nouzové signály, vzájemné představení a oslovení).
- vhodné materiální zázemí pro spolupráci mezi PU a studentem
- způsoby vzájemného vyjasnění představ, očekávání či požadavků mezi PU a studentem

Oblast 2: Vedení reflektivního dialogu při reflexi výuky

Výstupy:

- PU strukturuje reflektivní rozhovor; opírá se o některé z pojetí reflexe výuky z odborné literatury (např. Korthagenův ALACT model apod.).
- PU vede studenta k nehodnotícímu popisování prožité zkušenosti, k uvědomování si a artikulaci emocí.
- PU vede studenta k analytickému uvažování nad proběhlou výukou a zkušeností s ní, tj. k identifikaci klíčových příčin jevů.
- PU vede studenta k navrhování alternativních postupů a řešení a k jejich uplatňování v následné výuce.
- PU studentovi aktivně naslouchá a klade mu otevřené otázky.

Obsah sylabu:

- Strukturování a vedení reflektivního rozhovoru. Nácvik vedení strukturované reflexe.
- Klíčové fáze reflexe výuky podle některého z vhodných modelů z odborné literatury (např. Korthagenův ALACT model).
- Užívání popisného jazyka, popis zkušeností, emocí.
- Vedení studenta k analýze výuky a zkušeností s ní, tj. k identifikaci klíčových příčin jevů.
- Aktivní naslouchání.
- Kladení otevřených otázek.

Oblast 3: Sebereflexe provázejícího učitele

Výstupy:

- PU si uvědomuje své silné a slabé stránky v roli učitele a dokáže o nich hovořit.
- PU analyzuje vlastní výukové situace a reflektuje je.
- PU má pozitivní postoj k učitelství jako profesi a věří v její smysluplnost.
- PU je otevřený jiným pohledům, názorům a zpětné vazbě (od studenta či VŠ vzdělavatele).

- PU je ochoten poskytnout studentovi prostor zkoušet jiné postupy výuky, než jaké sám využívá.
- PU se sám neustále učí novým věcem.

Obsah sylabu:

- Reflexe vlastní výuky ve spolupráci s kolegou či VŠ vzdělavatelem (praktický nácvik s využitím postupů aplikovaných v oblastech 1, 2, 4, 5).
- Diskuze nad výstupy z reflexe vlastní výuky.

Oblast 4: Poskytování efektivní a formativní zpětné vazby

Výstupy:

- PU poskytuje studentovi popisnou zpětnou vazbu a případně hodnocení, které je opřeno o předem známá a transparentní kritéria.
- PU vede studenta k sebereflexi.
- PU vede studenta k pojmenování vlastních silných a slabých stránek, vlastních rozvojových potřeb a příležitostí.
- PU navrhuje alternativy pro zlepšení (a to zejména na vyžádání od studenta nebo v situaci, kdy to je podle PU nezbytné).

Obsah sylabu:

- Poskytování popisné zpětné vazby tak, aby byla pro studenty využitelná v dalším učení (zejména je respektující, konkrétní, včasná, přiměřená).
- Využívání popisného jazyka.
- Vedení studenta k sebereflexi a k identifikaci vlastních silných a slabých stránek.
- Vedení studenta k formulaci nebo aktualizaci rozvojové zakázky a/nebo rozvojového cíle.
- Nabízení vlastní expertizy či názoru studentovi ze strany PU – v jaké situaci je vhodné a v jaké ne.

Oblast 5: Pozorování a identifikace klíčových aspektů výuky

Výstupy:

- PU se orientuje v kompetenčním rámci, který fakulta využívá pro formativní práci se studenty učitelství, a pozoruje jeho jednotlivá kritéria ve výuce studentů.
- PU pomáhá studentovi uvědomit si klíčové aspekty, které vedly ke konkrétnímu výsledku ve výuce (zejména k vytvoření či nevytvoření efektivní příležitosti pro učení žáků).
- PU identifikuje klíčové aspekty, které vedly ke konkrétnímu výsledku ve výuce, a nabízí tento svůj pohled studentovi, pokud to považuje za vhodné.
- PU podporuje studenta v rozvoji jeho profesního vidění.

Obsah sylabu:

- seznámení se s vybraným kompetenčním rámcem a porozumění jednotlivým kritériím
- společné pozorování a rozbor výuky („naživo“ anebo na videozáznamu) a společná identifikace klíčových aspektů, které vedly či nevedly k vytvoření efektivní příležitosti pro učení žáků
- diskuze nad výstupy ze společného pozorování a rozboru výuky, např. pokud jde o pojetí výuky, cíle vzdělávání apod.
- případné využívání strukturovaných pozorovacích archů

Oblast 6: Znalost profesní přípravy na fakultě (či VOŠ/SŠ připravující učitele) s ohledem na roli provázejícího učitele

Výstupy:

- PU vnímá svou roli jako roli vzdělavatele budoucích učitelů, který spolupracuje s VŠ vzdělavatelem na uceleném kurikulu.
- PU se základně orientuje v kurikulu fakulty (obor, oborové didaktiky, pedagogicko-psychologické předměty, praxe).
- PU a VŠ vzdělavatel používají společný profesní jazyk tak, aby oni i studenti rozuměli při spolupráci běžně používaným klíčovými pojmy stejně.
- PU se orientuje v kurikulu studenta, kterého praxemi provází; ve své spolupráci se studentem kurikulum cíleně zohledňuje.
- Případně: PU spolupracuje s fakultou na více aktivitách (zapojuje se do výuky na fakultě, sleduje aktivity a trendy na fakultě).

Obsah sylabu:

- Role provázejícího učitele v přípravě budoucích učitelů v rámci kurikula konkrétní fakulty
- Formy spolupráce mezi VŠ vzdělavatelem a PU na přípravě budoucích učitelů
- Kurikulum vzdělávacího programu fakulty (cíle, rozsah, formy výuky), případně konkrétní kurikulum studenta
- Klíčové pojmy využívané v přípravě studentů na fakultě a tvořící profesní jazyk, který si studenti osvojují
- Nástroje fakulty pro spolupráci PU se studentem či s VŠ vzdělavatelem

Oblast 7: Společné plánování výuky

Výstupy:

- PU seznamuje studenta s dlouhodobými cíli své výuky (případně s tematickým plánem, ŠVP). Poskytuje studentovi potřebné informace k tomu, aby student mohl plánovat cíle výuky pro konkrétní třídy/skupiny žáků také samostatně.
- PU vede studenta při nastavování cílů výuky v rámci praxí a poskytuje mu oporu při plánování dílčích kroků k jejich dosažení.
- PU dává studentovi zpětnou vazbu k jeho přípravě na výuku.
- PU připravuje výuku spolu se studentem. V závislosti na možnostech a typu praxe PU následně vede párovou výuku spolu se studentem.

Obsah sylabu:

- Spolupráce na plánování výuky mezi PU a studentem na praxi.
- Dlouhodobé a krátkodobé plánování, provázání krátkodobých a dlouhodobých cílů.
- Individualizace a diferenciací ve výuce na úrovni cílů (plánování různě náročných cílů či různě náročných úrovní naplnění cíle pro různé skupiny žáků v závislosti na jejich potřebách).
- Párová / tandemová výuka.

Způsob ukončení studia

Doporučené způsoby zakončení studia:

- Reflexe proběhlého studia ze strany PU nad jeho reflektivním deníkem či portfoliem
- Závěrečné kolokvium, tj. skupinová diskuze nad klíčovými otázkami proběhlého studia

- Individuální či skupinový rozbor konkrétní výukové situace s důrazem na spolupráci PU a studenta (kazuistika zaměřená na spolupráci PU a studenta ve výuce a na následné reflexi)

Nedoporučujeme tyto formy zakončení:

- Seminární práce
- Znalostní test či zkouška

Doklad o ukončení studia

- Osvědčení o absolvování studia.

Kvalifikace lektorů

- obecně: alespoň 4 roky vzdělávací a/nebo výzkumné činnosti v oblasti, kterou lektoruje
- lektorský tým vyučující těžiště programu (vytváření bezpečného prostředí, vedení reflektivního dialogu při reflexi výuky, sebereflexe provázejícího učitele, poskytování efektivní a formativní zpětné vazby) navíc kolektivně splní tyto kvalifikační požadavky:
 - alespoň 5 let praxe v roli učitele v MŠ, ZŠ nebo SŠ nebo v obdobné roli vykonávající přímou pedagogickou nebo psychologickou práci s dětmi a žáky
 - odpovídající zkušenosti se vzděláváním dospělých
 - alespoň jeden z lektorů má mentorský kurz (případně obdobný sebezkušenostní kurz nebo vzdělání) nebo víceletou praktickou zkušenost s mentoringem či facilitací reflektivního učení

Doporučení pro realizaci vzdělávacího programu

- Od začátku komunikovat s provázejícími učiteli jako s partnery, se kterými VŠ vzdělavatelé rovnocenně spolupracují na rozvoji budoucích učitelů. Modelovat účastníkům, jak vypadá vytváření bezpečného prostředí a partnerská komunikace.
- Jednotlivé bloky a aktivity v programu stavět s respektem k tomu, že jsou provázející učitelé již nositeli profesní expertízy a často také určité zkušenosti s rozvojem dospělých. Předchozí zkušenost je vhodné v programu reflektovat a aktivně s ní pracovat, v jednotlivých blocích programu ji aktivizovat. Zjišťovat konkrétní vzdělávací potřeby účastníků a reagovat na ně.
- Komunikace lektorů programu by neměla působit, že se jdou účastníci (provázející učitelé) naučit dělat něco správně, ale spíše tak, že role VŠ vzdělavatele a provázejícího učitele jsou rovnocenné a společně se podílejí na přípravě budoucích učitelů; tyto rovnocenné role je vhodné explicitně vyjasnit a pojmenovat, komunikaci lze nést např. v duchu “moc by nám pomohlo, kdybychom se sjednotili v tom, jak budoucí učitele společně připravujeme, abychom to mohli dělat co nejlépe”.
- V programu je klíčové klást důraz na aktivizační metody a formy výuky, E-U-R, interaktivitu, přímý nácvik dovedností a jeho reflexi. Vhodné může být zařazení videotréninku či rozborů videí, modelových a ukázkových hodin a situací.
- Podporovat diskuzi a výměnu zkušeností mezi účastníky vzdělávacího programu např. společnou reflexí, prací ve skupinách, společnou analýzou reálných výukových situací apod.
- Zaměřit se na budování profesní skupiny provázejících učitelů, která se vzájemně podporuje nad rámec vzdělávacího kurzu.

- Je možné realizovat moduly podle stupně vzdělávání či oborů, např. zařadit společnou obecnou část a následně specializované moduly.
- Spolupráce fakult v rámci univerzity na společném vzdělávání pro provázející učitele.
- Spolupráce s odborníky z praxe a s certifikovanými mentory.
- Vytváření a využívání sítě učitelů v rámci kraje, oslovit sdružení učitelů/ředitelů škol.
- Vytvoření deponitáře „video hodin“ pro rozbor výukových situací.
- Vytváření či inovace kompetenčního rámce provázejícího učitele – vzdělávání zaměřené kompetenčně.
- Dle možností dávat účastníkům možnost volby a reagovat na různorodost skupiny.
- Vyhodnocovat dopady vzdělávacího programu na účastníky, a to jak formou zjišťování spokojenosti, případně (sebe)hodnocení účastníků v nabytých kompetencích, tak také formou evaluace kvality realizovaných praxí, které absolventi vzdělávacího programu vedou. Na základě výsledků evaluace kvality praxí upravovat mj. také vzdělávací program.